

KS. RYSZARD SAWICKI

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

 <https://orcid.org/0000-0003-1405-7297>

e-mail: rsawicki@caritas.pl

„PRZYJĄĆ CHRYSZTUSA W UCHODźCACH”. WYBRANE PROJEKTY CARITAS DIECEZJI EŁCKIEJ REALIZOWANE WOBEC UKRAIŃSKIEGO KRYZYSU UCHODźCZEGO W 2022 R.

„Accepting Christ in Refugees”. Selected projects of Caritas
of the Ełk Diocese implemented by Ukrainian refugee crisis in 2022

Abstrakt: Kwestia migracji i uchodźstwa jest niezwykle aktualna w obliczu europejskiego kryzysu migracyjnego i ukraińskiego kryzysu uchodźczego wskutek działań wojennych w Ukrainie. Zagadnienie stanowi ogromne wyzwanie dla państw, społeczeństw i Kościoła katolickiego. Agresja Federacji Rosyjskiej na niepodległą Ukrainę zmieniła sytuację geopolityczną w Europie. Stała się także swoistym egzaminem z człowieczeństwa dla polskiego narodu i organizacji pozarządowych niosących pomoc humanitarną. Artykuł prezentuje biblijne aspekty migracji i uchodźstwa oraz społeczne nauczanie Kościoła w tym zakresie. Prezentuje także wybrane projekty Caritas Diecezji Ełckiej zrealizowane w 2022 r. na rzecz uchodźców z Ukrainy, którzy po 24 lutego 2022 r. znaleźli się na terenie diecezji ełckiej. Artykuł opisuje formy pomocy, które w ramach tych projektów zaoferowane zostały ukraińskim uchodźcom.

Słowa kluczowe: migracje, uchodźcy wojenni, ukraiński kryzys uchodźczy, pastoralna troska Kościoła o uchodźców, pomoc humanitarna, wojna w Ukrainie, Caritas Diecezji Ełckiej.

KS. RYSZARD SAWICKI – dr nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej. Wykładowca Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i Wyższego Seminarium Duchownego w Ełku. Wicedyrektor Caritas Diecezji Ełckiej; duszpasterz krajowy pracowników opieki społecznej. Autor czterech monografii, a także 40 artykułów naukowych.

Abstract: The issue of migration and refugees is extremely topical in the face of the European migration crisis and the Ukrainian refugee crisis caused by military operations in Ukraine. The issue is a huge challenge for states, societies and the Catholic Church. The aggression of the Russian Federation against independent Ukraine changed the geopolitical situation in Europe. It also became a kind of exam in humanity for the Polish nation and non-governmental organizations providing humanitarian aid. The article presents the biblical aspects of migration and refugees as well as the social teaching of the Catholic Church in this regard. It also presents selected projects Caritas of the Ełk Diocese implemented in 2022 for refugees from Ukraine who after February 24, 2022 found themselves in the Diocese of Ełk. The article describes the forms of assistance that were offered to Ukrainian refugees as part of these projects.

Key words: migrations, war refugees, Ukrainian refugee crisis, pastoral care of the Church for refugees, humanitarian aid, war in Ukraine, Caritas of the Ełk diocese.

Migracje, a więc procesy związane z przemieszczaniem się ludności, są zjawiskiem znanym od niepamiętnych czasów. Bardzo bliska jest im koncepcja *homo viator* – „człowieka podróżującego” lub „człowieka w drodze”. Migracje mogą być dobrowolne lub niedobrowolne. Ludzie zmieniają miejsce zamieszkania w poszukiwaniu lepszych warunków życia. Wśród czynników prowadzących do przemieszczania należy wymienić kwestie ekonomiczne, środowiskowe, społeczne, a także związane z bezpieczeństwem, np. klęski żywiołowe, konflikty etniczno-religijne czy wojny.

Procesy migracyjne związane są z wieloma wyzwaniem zarówno dla jednostek, jak i dla społeczeństw, rządów, organizacji międzynarodowych i wspólnoty globalnej. Dramat tych wyzwań związany jest nie tylko ze wzrastającym w skali ogólnoświatowej natężeniem ruchów migracyjnych i ich kierunków, ale przede wszystkim z wieloaspektowością problemów i sytuacji krańcowych, przed jakimi staje osoba migrująca tak w społeczności, którą opuszcza, jak i w miejscu, w którym szuka możliwości, aby się zatrzymać.

Złożoność procesów migracyjnych sprawia, że można je interpretować z perspektywy różnych dyscyplin naukowych. Zjawisko to jest przedmiotem analiz w różnych aspektach: socjologicznym, psychologicznym, demograficznym, kulturowym, prawnym, politycznym. Istnieje spór, czy ruch migracyjny wywiera więcej negatywnych czy pozytywnych skutków. W dyskusjach na ten temat podejmuje się na przykład problem braku asymilacji i integracji przybyszów, zagrożenie terroryzmem, zagrożenie lokalnego rynku pracy,

negatywne wpływy kulturowe itp. Niektórzy zauważają, że ruchy migracyjne mogą mieć też pozytywne skutki: wymianę między kulturami, pobudzenie do dialogu kulturowego i religijnego, wsparcie deficytu siły roboczej (Schwimmer, 2003, 87–98; Ostrowski, 2018, 73–86).

Kościół od początku swojego istnienia nie pozostaje obojętny wobec migracji, wychodząc naprzeciw problemom religijnym związanym z tym zjawiskiem. O eklezjalnym zaangażowaniu i trosce o migrantów, bogactwie inicjatyw pastoralnych i poszukiwaniu najlepszych rozwiązań prawnych, adekwatnych do ciągle zmieniających się uwarunkowań, można przekonać się, sięgając do Biblii i dokumentów Kościoła, analizujących migrację z perspektywy wiary. Interpretacja migracji z perspektywy teologii praktycznej prowadzi do wyodrębnienia się nowego działu w teologii zwanego teologią migracji (Giemza, 2008, 77; Cichy, 2012; Gocko, 2017, 47–58). Stolica Apostolska, a także Kościoły partykularne, odpowiadając na skomplikowaną międzynarodowo-polityczną i gospodarczą sytuację migracyjną, wielokrotnie zajmowały stanowisko w tej sprawie.

Debata migracyjna w Polsce ożyła po 2015 r. w związku z zaistnieniem tzw. kryzysu migracyjnego w Europie (Cekiera, 2022). Według Eurostatu w 2015 r. państwa członkowskie Unii Europejskiej otrzymały ponad 1,2 mln wniosków o azyl, czyli ponad dwukrotnie więcej niż w 2014 r. Uchodźcy napływali głównie z Syrii, Afganistanu i Iraku (Eurostat, 2016, [22.08.2023]). W pierwszej połowie 2017 r. aż 71,9% wszystkich uchodźców przybywających do Europy przez Morze Śródziemne stanowili mężczyźni, kobiety – 11,2%, a dzieci – 16,9% (Eurostat, 2016, [22.08.2023]). Wiele prób przedostania się na kontynent europejski kończyło się śmiercią, rozkwitł biznes związany z organizowaniem nielegalnej migracji, a system pomocy tym, którzy szukają ochrony i wsparcia, okazał się niewydolny. Antyimigracyjne nastawienie części europejskich społeczeństw wcale nie zmalało w obliczu tragedii na Morzu Śródziemnym (Szyszlak, 2023, 399–426).

Jeden z siedmiu szlaków migracyjnych – wschodnioeuropejski – dotyczy granic Rzeczypospolitej Polskiej. Szczególnie newralgiczna jest granica z Białorusią. Nasilające się od czerwca 2021 r. próby nielegalnego przekraczania granicy Unii Europejskiej przez migrantów to rezultat kryzysu wykreowanego przez reżim Łukaszenki. Nielegalna migracja wspierana przez białoruskie służby ma na celu destabilizację sytuacji politycznej i zagrożenie bezpieczeństwu Polski i Unii Europejskiej. Wykorzystanie w tym celu dramatycznej sytuacji osób zamieszkujących m.in. region Bliskiego Wschodu stanowi element okrutnej i cynicznej gry politycznej białoruskiego dyktatora.

Polska konsekwentnie sprzeciwia się agresji i haniebnemu wykorzystywaniu cierpiących ludzi jako żywych tarcz, a w obliczu tego poważnego zagrożenia podjęto decyzję o budowie trwałej zapory na granicy polsko-białoruskiej (Olbrycht, 2021, 101–122).

Trudna sytuacja migracyjna w Europie drastycznie pogorszyła się po 24 lutego 2022 r. w związku ze zbrojną napaścią Federacji Rosyjskiej na niepodległą Ukrainę. Należy jednak zaznaczyć, że wojna rosyjsko-ukraińska rozpoczęła się już w lutym 2014 r. w postaci wojny hybrydowej, której elementami były m.in. interwencja militarna na Krymie i jego aneksja, wojna w Donbasie oraz incydent w Cieśninie Kerczeńskiej. Już wtedy Caritas Polska włączyła się w sąsiedzką pomoc potrzebującym na Ukrainie (Ziemia, 2016, 419–430).

Wojna zmieniła sytuację geopolityczną w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, burząc porządek, który wypracowywano przez szereg lat po zakończeniu II wojny światowej. „Specjalna operacja wojskowa” w Ukrainie, jak nazywa ją Władimir Putin, pociąga za sobą ogromne straty materialne i wywołuje kryzys humanitarny. Sytuacja ludności cywilnej na terenach zaatakowanych przez Rosję jest krytyczna. Neoimperialne ambicje przywódcy Federacji Rosyjskiej zmusiły miliony Ukraińców do ucieczki z ojczystego kraju w poszukiwaniu bezpiecznego schronienia. Naturalnym kierunkiem przymusowej emigracji, przede wszystkim kobiet z dziećmi, stały się państwa ościenne, w tym Polska (Tutak, 2022, 289–290). Migracja wywołana wojną w Ukrainie zaowocowała największą po II wojnie światowej migracją uchodźców w Europie, szacowaną przez UNHCR na 5,2 mln osób. Do końca kwietnia 2022 r. granicę Polski przekroczyło ponad 3 mln uchodźców wojennych (Duszczyk, Kaczmarczyk, 2022, 6).

Dnia 12 marca 2022 r. w Dzienniku Ustaw RP została opublikowana Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022, poz. 583). Tym samym weszła w życie, a jej przepisy obowiązują z mocą wsteczną od 24 lutego 2022 r. Nowe przepisy dotyczą przede wszystkim zatwierdzenia (legalizacji) pobytu w Polsce Ukraińców, którzy schronili się w Polsce przed wojną. Ustawa reguluje też kwestie związane m.in. z zatrudnieniem, opieką zdrowotną, edukacją i udzielaną im pomocą.

Od początku konfliktu zbrojnego na Ukrainie pomoc uchodźcom wojennym niesie Kościół rzymskokatolicki w Polsce, realizując ideę „powszechnego braterstwa” i „przyjaźni społecznej” (*Fratelli tutti*, 142). Caritas Polska i Caritas diecezjalne, wspólnoty parafialne, domy zakonne męskie i żeńskie,

w sposób znaczący i intensywny włączyły się w organizację i koordynację wsparcia uchodźców. Jedną z najbardziej aktywnych na tym polu diecezjalnych organizacji charytatywnych jest ełcka Caritas (Sawicki, 2022a, 390–405). Wielowymiarowe zaangażowanie Kościoła na rzecz pomocy narodowi ukraińskiemu – zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym – stanowi dostrzeżenie Chrystusowego oblicza w bliźnich dotkniętych dramatem wojny.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie stanowiska Kościoła wobec zagadnienia migracji i uchodźstwa oraz zaangażowania Kościoła partykularnego na rzecz pomocy uchodźcom z Ukrainy na przykładzie diecezji ełckiej. Zaprezentowane zostaną wybrane projekty Caritas Diecezji Ełckiej w obliczu ukraińskiego kryzysu uchodźczego zrealizowane w 2022 r.

Biblijne aspekty migracji i uchodźstwa

Kościół Chrystusowy od początku swego istnienia konfrontuje się z problematyką migracji i uchodźstwa zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. Należą do niego wierni z różnych części świata, utożsamiający się z wieloma narodami i kulturami oraz posługujący się różnymi językami.

Źródeł zaangażowania i refleksji Kościoła na temat migracji można doszukać się w tekstach Starego Testamentu. Znajdziemy w nim wiele historii związanych z wędrówkami ludzi. Abraham wraz z rodziną został wezwany przez Boga do opuszczenia swojej ojczyzny: „Wyjdź z twojej ziemi rodzinnej i z domu twego ojca do kraju, który ci ukażę” (Rdz 12, 1). Wyruszył w nieznaną, niosąc ze sobą Bożą obietnicę, że stanie się ojcem „wielkiego narodu” (Rdz 12, 2). Postać Abrahama i jego bratanka Lota ukazane zostały także w kontekście ważności gościnności. Abraham przyjął gości aniołów, a Lot ukazał gościnność, chroniąc obcych przed niebezpieczeństwem w Sodomie (Pniaczek, Sadza, Szczotka, Woda, 2019, 59–60).

Kolejnym przykładem migranta jest Józef, syn Jakuba, który znalazł się jako niewolnik w Egipcie. Jego historia jest dowodem tego, jak cudownie Bóg może obrócić losy uchodźcy, prowadząc go do wysokiej pozycji (Matiaishvili, 2019, 70).

W Księdze Wyjścia czytamy o Izraelitach, którzy udali się do Egiptu w poszukiwaniu jedzenia w czasie głodu. Później jednak stali się niewolnikami faraona, a ich opuszczenie Egiptu pod przewodnictwem Mojżesza jest jednym z najbardziej znanych przykładów migracji w Biblii. Przywołane historie odzwierciedlają różne aspekty migracji, takie jak wiara, trudności, adaptacja,

gościnność i Boże prowadzenie. Można je interpretować także w kontekście współczesnych wyzwań związanych z migracjami i uchodźstwem.

W Księdze Kapłańskiej znajdujemy mocny nakaz troski o migrujących: „Jeżeli w waszym kraju osiedli się przybysz, nie będziecie go uciskać. Przybysza, który się osiedli wśród was, będziecie uważać za obywatela. Będziesz go miłował jak siebie samego, bo i wy byliście przybyszami” (Kpł 19, 33–34). Pięcioksiąg Mojżeszowy przypomina również Izraelitom: „Ziemia należy do Mnie, a wy jesteście u Mnie przybyszami i osadnikami” (Kpł 25, 23). Słowa te niejako streszczają uzmysłowanie w narodzie wybranym faktu bycia pielgrzymami i przechodniami na ziemi (Czaja, 2023, 16).

Zagadnienie migracji pojawia się również na kartach Nowego Testamentu. W Ewangelii według św. Mateusza czytamy o ucieczce Jezusa, Jego Matki Maryi i Józefa do Egiptu, aby uniknąć prześladowania przez króla Heroda: „Józef wstał, wziął w nocy Dziecię i Jego Matkę i udał się do Egiptu; tam pozostał aż do śmierci Heroda” (Mt 2, 14). Historia ta podkreśla podobieństwo do historii Izraelitów w Egipcie i symbolicznie łączy Jezusa z narodem Izraela. Po powrocie z Egiptu, Święta Rodzina osiedliła się w Nazarecie. To pokazuje, jak Jezus doświadczył adaptacji i normalnego życia w innym miejscu niż Jego ojczyzna (Zaborski, 2018, 438).

W Ewangelii według św. Mateusza Jezus daje swoim uczniom misję głoszenia Ewangelii wszystkim narodom, co może być zrozumiane jako zachęta do akceptacji i uwzględnienia różnych kultur i narodowości. Przykładem migracyjnego wątku jest przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10, 25–37). Jezus opowiedział ją w odpowiedzi na pytanie, kto jest naszym bliźnim. Opowieść ta podkreśla znaczenie miłości bliźniego i pomagania potrzebującym, niezależnie od pochodzenia czy statusu społecznego. Dostrzeżenie w imigrancie osoby potrzebującej pomocy wynika z wiary i odnajduje swoje źródło w utożsamianiu się z nimi samego Jezusa: „Byłem przybyszem, a przyjęliście Mnie” (Mt 25, 35; Zaborski, 2018, 444).

Pierwsze gminy chrześcijańskie wobec migracji wykazywały wiele cech związanych z miłością bliźniego, gościnnością i solidarnością, które były głoszone przez nauczanie Jezusa Chrystusa. Warto przywołać osobę św. Pawła Apostoła, znanego z podróży misyjnych. Policzone, że przemierzył ponad 20 tys. km, a taki dystans stanowił ogromny wyczyn jak na owe czasy. Jako osoba migrująca często zmieniał miejsce pobytu, ale był także narażony na niebezpieczeństwo i na prześladowania. Jego konfrontacja z różnymi kulturami może być interpretowana jako rodzaj migracji w celu głoszenia Ewangelii. Apostoł Narodów napisał w Liście do Kolosan: „Nie ma już Greka ani Żyda,

obrzezania ani nieobrzezania, barbarzyńcy, Scyty, niewolnika, wolnego” (Kol 3, 11). Jego misja sprawiła, że wielu pogan się nawróciło. Dzięki jego podróżom misyjnym i migracji inni ludzie otrzymali szansę poznania Jezusa i Jego Ewangelii (Pniaczek, Sadza, Szczotka, Woda, 2019, 61–62).

Kolejną postacią, którą warto wspomnieć omawiając biblijne przykłady migracji, jest św. Piotr Apostoł. W Ewangelii przedstawiony został jako pierwszy z apostołów, jako ten, który zawsze jest przy swoim Nauczycielu, z gotowością pomocy i służby. Pod względem migracji św. Piotr miał za sobą bagaż doświadczeń, ponieważ podróżował (choć w mniejszym stopniu niż św. Paweł), głosząc naukę Chrystusa. Po Zesłaniu Ducha Świętego przebywał wraz z innymi uczniami w Jerozolimie. Dzieje Apostolskie relacjonują jego działalność także w różnych innych miejscach, w Samarii, Liddzie i Jafie oraz w Cezarei Palestyńskiej (Dz 8, 14; 9, 32; 9, 38; Pniaczek, Sadza, Szczotka, Woda, 2019, 62).

Według ks. prof. Macieja Ostrowskiego: „Migrujący chrześcijanie zmienili oblicze świata. Chrześcijaństwo, mające swą kolebkę w małym, nieznanym kraju Bliskiego Wschodu, w ciągu trzech wieków stało się religią dominującą w Imperium Rzymskim. Zatraciło judaistyczny, ograniczony do jednej nacji, rys i stało się wyznaniem uniwersalistycznym” (Ostrowski, 2021, 205). Reasumując, przywołane biblijne przykłady migracji, stanowią dziś podstawę do budowania teologii migracji. Można w nich dostrzec trudne strony przesiedlania się, ale również wartości, które dzięki nim mogą być realizowane. Dla Kościoła są wskazaniem, jak rozwiązywać problemy rodzące się wokół migracyjnych ruchów.

Kościół i jego misja wobec uchodźców

Świadectwem zatroskania Kościoła o los migrantów i uchodźców jest jego nauczanie stanowiące przedmiot katolickiej nauki społecznej. Jednym z pierwszych i ważniejszych dokumentów Kościoła, który podejmuje zagadnienie migracji jest konstytucja apostolska *Exsul familia*. Dokument wydany przez papieża Piusa XII w 1952 r. to *magna carta* troski Kościoła o duchowe dobro „ludzi w drodze”. Wyraża obawy i troski związane z problemem uchodźstwa, wynikającego z różnych wydarzeń historycznych, takich jak II wojna światowa i jej skutki. Następca św. Piotra w tym dokumencie podkreśla obowiązek chrześcijan i Kościoła wobec tych, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swoich domów z powodu przemocy, prześladowań lub wojen. Przypomina o znaczeniu poszanowania godności ludzkiej, solidarności i wsparcia dla

uchodźców. Pius XII zachęcał do udzielania pomocy materialnej, duchowej i prawnej imigrantom oraz do integrowania ich w społeczeństwach przyjmujących. Ponadto podkreślał konieczność współpracy międzynarodowej w celu znalezienia rozwiązań na rzecz uchodźców. *Exsul familia* stanowiła reakcję Kościoła na bieżące wyzwania migracyjne i humanitarne w latach powojennych. Konstytucja apostolska jest nadal uważana za ważny dokument, który przypomina o etycznym obowiązku troski o uchodźców oraz podkreśla wartości chrześcijańskie w kontekście migracji i gościnności.

Podczas Soboru Watykańskiego II (1962–1965) kwestia migracji i „obcych” nie była bezpośrednio głównym tematem dyskusji, ale wiele dokumentów i nauk soborowych dotyczyło kwestii społecznych, moralnych i ludzkich praw, które mają zastosowanie również do problematyki migracji. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* zauważa: „ogólną potrzebę przychodzenia z pomocą narodom będącym na drodze do rozwoju, zaradzenia biedzie uchodźców rozproszonych po całym świecie, a wreszcie wspomaganie emigrantów oraz ich rodzin” (KDK 84). Dokument soborowy podkreśla dalej potrzebę zapobiegania wojnom, działania na rzecz sprawiedliwości i braterstwa w świecie (KDK 84).

Soborowa deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate* apeluje o równość i wspólną godność wszystkich ludzi, szanowanie i wspieranie migrantów, niezależnie od ich religii czy kultury: „Kościoł odrzuca jako obcą duchowi Chrystusowemu wszelką dyskryminację czy prześladowanie stosowane ze względu na rasę czy kolor skóry, na pochodzenie społeczne czy religię” (DRN 5).

Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* zachęca świeckich katolików do aktywnego uczestnictwa w działaniach społecznych i humanitarnych, co wiąże się także z pracą na rzecz uchodźców i migrantów: „Niech więc świeccy wielce sobie cenią i w miarę sił wspierają dzieła miłosierdzia oraz przedsięwzięcia pomocy społecznej czy to prywatne, czy publiczne, a także międzynarodowe, które niosą skuteczną pomoc jednostkom i narodom, znajdującym się w potrzebie, współpracując na tym polu ze wszystkimi ludźmi dobrej woli” (DA 8).

Natomiast Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* zachęca następców Apostołów do troski o duchowe i materialne potrzeby migrantów oraz mówi o konieczności organizacji duszpasterstwa wobec migrantów w ich diecezjach: „[...] należy zadbać o wiernych obcojęzycznych, czy to przez kapłanów lub parafie ich języka, czy przez wikariusza biskupiego dobrze władającego tym językiem, a nawet jeśli będzie

taka potrzeba, posiadającego godność biskupią, czy też wreszcie w inny, bardziej odpowiedni sposób” (DB 23).

Chociaż migracja nie była głównym tematem Soboru Watykańskiego II, wiele dokumentów soborowych i posoborowych podkreśla wartości chrześcijańskie, takie jak miłość bliźniego, godność ludzka i troska o potrzebujących, które mają istotne znaczenie w kontekście problematyki migracyjnej.

Katolicą wykładnię dotyczącą problematyki migracyjnej tworzy treść licznych dokumentów posoborowych, ze szczególną częstotliwością publikowanych w ostatnich dziesięcioleciach. Należy do nich motu proprio *Pastoralis migratorum cura* z 15 sierpnia 1969 r. Papież Paweł VI dostrzegł w nim konieczność sformułowania nowych przepisów w zakresie duszpasterstwa wśród migrantów. Zostały one skodyfikowane przez Kongregację ds. Biskupów w Instrukcji *De pastoralis migratorum cura* (22 sierpnia 1969 r.). Dokument ten ma na celu udzielenie wytycznych i wskazówek dotyczących duszpasterskiego zaangażowania wobec migrantów i osób wędrujących. Skupia się na tym, jak Kościół powinien reagować na rosnące wyzwania związane z migracją, zarówno w kontekście pastoralnym, jak i społecznym.

Kwestia migracji i uchodźstwa była przedmiotem szczególnej troski św. Jana Pawła II. W 1982 r. Jan Paweł II w liście do Wysokiego Komisarza ONZ nazwał problem uchodźców „hańbiącą raną naszych czasów” (Horowski, 2019, 45–56). Obserwując zjawisko wypędzenia i migracji, pozostawił wskazania i przestrzegał przed newralgicznymi trudnościami w społeczeństwach zderzających się z migracyjnymi tsunami. W latach 1985–2005 wydał 20 orędzi na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy. Tradycję publikacji orędzi kontynuował Benedykt XVI, a obecnie czyni to Franciszek. Ich treści oparte są na doświadczeniach historycznych i wnikliwej analizie bieżących spraw, stanowią ważny głos w kwestiach związanych ze sprawami migracyjnymi (Przybecki, 2017, 90–97). Święty Jan Paweł II twierdził, że problem migranta zostanie rozwiązany, kiedy ludzie staną się braćmi i siostrami, a miłość stanie się siłą do zmiany (Głowiak, 2014, 198–213; Horowski, 2019, 45–56).

Benedykt XVI w encyklice *Deus caritas est* stwierdził: „Kościół jest rodziną Bożą w świecie. W tej rodzinie nie powinno być nikogo, kto cierpiałby z powodu braku tego, co konieczne. Jednocześnie jednak caritas-agape wykracza poza granice Kościoła; przypowieść o dobrym Samarytaninie pozostaje kryterium miary, nakłada powszechność miłości, która kieruje się ku potrzebującemu, spotkanemu przypadkiem (Łk 10, 31), kimkolwiek jest” (DCE 25). Papież zachęcał, by przekraczać wszelkie podziały i wychodzić ze swoją pomocą i miłością, a zwłaszcza przymusowo przesiedlonych.

Franciszek w Orędziu Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy z 2019 r. jak refren przywoływał jego tytuł – *Chodzi nie tylko o migrantów* – dopełniając go kolejnymi określeniami: „Chodzi również o nasze lęki; chodzi również o miłosierdzie; chodzi o nasze człowieczeństwo; chodzi o to, by nikogo nie wykluczać; chodzi o postawienie ostatnich na pierwszym miejscu; chodzi o całą osobę, o wszystkie osoby; chodzi o budowanie miasta Boga i miasta człowieka” – i w końcu – „chodzi nie tylko o nich, ale o nas wszystkich, o chwilę obecną i przyszłość rodziny ludzkiej” (Franciszek, 2019).

Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących w 2004 r. wydała Instrukcję *Erga migrantes caritas Christi* („Miłość Chrystusa do migrantów”). W świetle tego dokumentu najwyższa odpowiedzialność za kierowanie, koordynowanie i popieranie ewangelizacji migrantów spoczywa na papieżu oraz na podległych mu organach Stolicy Apostolskiej, a zwłaszcza na Papieskiej Radzie ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących (Wojnicz, 2016, 62). Zaproponowane rozwiązania prawno-kanoniczne i pastoralne wyrastają z wielowiekowego zaangażowania Kościoła powszechnego, z doświadczenia poszczególnych Kościołów partykularnych, z apostolskiej służby parafii terytorialnych na rzecz migrantów oraz z troski o poszanowanie praw i obowiązków migrantów oraz ich rodzin. Podkreślają konieczność uwzględnienia w duszpasterstwie emigracyjnym odrębności kulturowo-religijnych imigrantów, które w nowym miejscu zatrzymania się czy osiedlenia nie pozwalają im w pełni korzystać z dóbr duchowych Kościoła (Necel, 2009, 67).

Jednym z najnowszych dokumentów z zakresu nauczania społecznego Kościoła w odniesieniu do kwestii migracyjnych jest instrukcja z 2013 r. wypracowana przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących wspólnie z Papieską Radą *Cor Unum Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo wypędzonych. Wytoczne duszpasterskie* (Ostrowski, 2017, 17–35). Jej treścią jest poszukiwanie pragmatycznej odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób „Kościół może autentycznie wyrażać swoją miłość, gościnne przyjęcie i duszpasterskie zaangażowanie” wobec uchodźców (*Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo wypędzonych*, 2013, 106).

Wybrane projekty Caritas Diecezji Ełckiej na rzecz uchodźców z Ukrainy w 2022 r.

Caritas Diecezji Ełckiej włączyła się w pomoc uchodźcom z Ukrainy, którzy po 24 lutego 2022 r. znaleźli schronienie w północno-wschodniej

Polsce, na terenie diecezji ełckiej, obejmującej swoim zasięgiem dziewięć powiatów (trzy w województwie podlaskim i sześć w województwie warmińsko-mazurskim). Pomoc narodowi ukraińskiemu stała się priorytetem działań diecezjalnej organizacji charytatywnej. Według jej dyrektora, ks. Dariusza Kruczyńskiego: „Nikt w Polsce nie był przygotowany na to, co się wydarzyło w Ukrainie. Nigdy nie mieliśmy tak dużej fali uchodźców, jaką teraz mamy” (Kruczyński, 2022, 63).

Ełcka Caritas uruchomiła centrum kryzysowe, które w pierwszych miesiącach wojny w różnej formie udzieliło pomocy ok. 3500 uchodźcom. Udostępniła bazę lokalową w swoich ośrodkach. Pośredniczyła w przyjęciu obywateli Ukrainy. Pośpieszyła z pomocą w formie artykułów żywnościowych, środków higieny i czystości w postaci pakietów pomocowych, a także odzieży. Zaczęła organizować i wysyłać transporty humanitarne do Ukrainy. Równoległe do tych działań uruchomione zostały zbiórki darów i środków finansowych. Poniżej przedstawione zostaną działania na rzecz uchodźców z Ukrainy, które w 2022 r. realizowała Caritas Diecezji Ełckiej w ramach wybranych projektów sfinansowanych lub dofinansowanych przez podmioty zewnętrzne.

1. Ośrodki dla uchodźców w Augustowie, Ełku i Orzyszu

W związku z kryzysem humanitarnym spowodowanym masowym napływem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Ukrainy, dotkniętych w sposób bezpośredni lub pośredni działaniami wojennymi, Caritas Diecezji Ełckiej przygotowała w swoich ośrodkach miejsca zakwaterowania dla uchodźców. Pierwsi z nich, przede wszystkim kobiety z dziećmi, dotarli już 25 lutego 2022 r. Ełcka Caritas wysyłała autokary lub busy w kierunku granicy polsko-ukraińskiej, które zawoziły partie pomocy rzeczowej, a wracały z uchodźcami (Rudzińska, 2022, 51–52; Sawicki, 2022, [29.08.2023]).

Diecezjalna organizacja charytatywna utworzyła trzy ośrodki dla uchodźców: w Augustowie (ul. Skorupki 6), w Ełku (ul. Szczęsnego 1) i w Orzyszu (ul. Wierzbńska 12). Zostały one zgłoszone staroście augustowskiemu (Augustów) i wojewodzie warmińsko-mazurskiemu (Ełk, Orzysz), a z czasem uzyskały za ich pośrednictwem dofinansowanie na pokrycie kosztów realizacji zadania publicznego dotyczącego pomocy na rzecz obywateli Ukrainy. W trosce o bezpieczeństwo niezbędna była współpraca z Policją i Strażą Graniczną.

Na przełomie lutego i marca 2022 r. w ośrodku w Orzyszu znajdowało się 74 osoby, w Ełku – 76 osób, a w Augustowie – 38 osób. Liczba uchodź-

ców zakwaterowanych w wymienionych ośrodkach ełckiej Caritas zmieniała się, część z nich wracała do Ukrainy, a część wyjeżdżała do krajów Europy Zachodniej. Do końca 2022 r. z oferty zamieszkania i wyżywienia w ełckim ośrodku skorzystało 121 osób, w orzyskim – 82 osoby, a w augustowskim – 43 osoby, co daje łącznie liczbę 246 osób (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Najważniejszym celem działania ośrodków było udzielenie schronienia uchodźcom wojennym, ich adaptacja do nowego otoczenia i zapewnienie im poczucia bezpieczeństwa. Zagwarantowano im pomoc medyczną, psychologiczną i terapeutyczną. W ośrodkach prowadzono kursy języka polskiego dla początkujących, co ułatwiło im codzienne funkcjonowanie (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Współpracę z ełcką Caritas w zakresie pomocy uchodźców podjęły Lasy Państwowe – Nadleśnictwo Ełk w postaci organizacji rekreacyjnych wyjazdów na łono przyrody i spotkań integracyjnych przy ognisku, a także angażowania do pracy przy sadzeniu drzew (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Po traumatycznych przeżyciach ucieczki przed wojną kobiety z dziećmi potrzebowały duchowego wsparcia i wzmocnienia nadziei na perspektywę normalnego życia. W każdym z ośrodków znajdowała się kaplica. Ogromną rolę w podtrzymaniu na duchu i zjednoczeniu na wspólnej modlitwie odegrały spotkania z bp. Jerzym Mazurem SVD (biskupem ełckim), kard. Gerhardem Ludwikiem Müllerem (byłym prefektem Kongregacji Nauki Wiary), bp. Leonem Dubrawskim (biskupem kamieniecko-podolskim), kapłanami i siostrami zakonnymi posługującymi w ełckiej Caritas, a także z przedstawicielami duchowieństwa prawosławnego i greckokatolickiego. Szczególnie ważnymi momentami było wspólne świętowanie prawosławnych i katolickich świąt oraz poznawanie związanych z nimi tradycji i potraw narodowych (Nagorna, 2022, 49; Bachul, Nagorna, 2023, 49). Wielką nobilitacją dla diecezjalnej organizacji charytatywnej była wizyta pani prezydentowej Agaty Kornhauser-Dudy złożona w ełckiej Caritas 7 kwietnia 2022 r., podczas której spotkała się ona z uchodźcami z Ukrainy (*Pierwsza Dama spotkała się z uchodźcami w Ełku*, 2022, 49–50; Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

2. Koordynacja i organizacja pomocy na rzecz uchodźców z Ukrainy

Caritas Diecezji Ełckiej od 11 maja do 30 czerwca 2022 r. realizowała zadanie, którego celem było zmniejszenie skutków kryzysu humanitarnego spowodowanego masowym napływem do Polski uchodźców z Ukrainy i wsparcie działań organizacji zmierzających do efektywnego udzielania pomocy osobom i rodzinom potrzebującym, a także koordynację wsparcia

w tym zakresie. Zadanie pt. „Koordynacja i organizacja pomocy na rzecz uchodźców z Ukrainy” realizowano na terenie diecezji ełckiej. W ramach projektu uruchomiono trzy Punkty Pomocy Uchodźcom z Ukrainy – w Augustowie (ul. Skorupki 6), Ełku (ul. Szczęsnego 1) i w Orzyszu (ul. Wierzbńska 12), koordynowano zbiórki darów oraz transporty humanitarne do Ukrainy (Fedorova, 2022, 50).

Wsparciem w postaci żywności, ubrań, środków higienicznych, opatrunkowych i leków objęto 90 uchodźców z Ukrainy. Ponad 30 osobom została udzielona pomoc w postaci kontynuacji leczenia chorób przewlekłych. Pomocą prawną objęto 20 osób (w wymiarze 60 godzin), zaś 36 osób uzyskało pomoc psychologiczną, psychoterapeutyczną lub pedagogiczną (w wymiarze 250 godzin). Dla uchodźców zorganizowano kurs języka polskiego od podstaw dla czterech grup w wymiarze po 60 godzin (łącznie 240 godzin). W kursach uczestniczyły 32 osoby. Dzieci uczestniczyły w zajęciach plastycznych i gimnastycznych (ACDE, Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022; Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Zadanie zostało dofinansowane przez Prezesa Rady Ministrów w ramach rezerwy ogólnej budżetu państwa na kwotę 78 668,48 zł (ACDE, Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022).

3. Punkt informacji i pomocy dla uchodźców z Ukrainy w Ełku

Chcąc zminimalizować chaos migracyjny, Caritas Diecezji Ełckiej utworzyła punkt informacji i pomocy dla uchodźców z Ukrainy w Ełku przy ul. 3 maja 10. Efektem jego działania było usprawnienie procesu przekazywania informacji i udzielenia niezbędnej pomocy dla imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie Ełku i w miastach ościennych. Dzięki realizacji zadania nastąpiło usprawnienie rozdysponowywania darów rzeczowych i artykułów spożywczych zakupionych w ramach projektu, a tym samym szybka reakcja na bieżące potrzeby uchodźców (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

W ramach funkcjonowania punktu realizowano pomoc poprzez udzielanie informacji m.in. w następującym zakresie: możliwości dojazdu środkami komunikacji publicznej lub przetransportowania do punktu recepcyjnego lub miejsca zbiorowego zakwaterowania; połączeń kolejowych i autobusowych z dworca PKP/PKS do innych miejscowości w Polsce oraz w kierunkach zagranicznych; aktualnej sytuacji prawnej uchodźców, ich obowiązków i uprawnień związanych z wprowadzanymi przepisami prawa, możliwości korzystania ze środków komunikacji publicznej bez odpłatności, możliwości

uzyskania pomocy materialnej (humanitarnej); wskazywania pobliskich punktów sprzedaży operatorów telefonii komórkowej w celu uzyskania nieodpłatnych kart telefonicznych zgodnie z zasadami określonymi przez operatorów (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

W ramach współpracy ełckiej Caritas z Fundacją Biedronki w punkcie informacyjno-pomocowym rozdysponowano 150 kart „Witamy i pomagamy”. Karty były trzykrotnie doładowywane kwotą 300 zł (max. 900 zł) i można było nimi płacić w sklepach Biedronka. Dodatkowo Fundacja udostępniła e-Kody o wartości 50 zł na doraźne zakupy do zrealizowania w Biedronce. Tą formą pomocy zostało objętych łącznie kilkuset uchodźców (Sawicki, 2022b, 117–127; Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Mieszkańcom miasta udzielano również informacji, gdzie i w jaki sposób zgłosić chęć niesienia pomocy lub gdzie przekazać dary i wszelką pomoc humanitarną itp. Ełczanie chętnie przynosili odzież bezpośrednio do ełckiego punktu wsparcia Ukrainy (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

W punkcie informacyjno-pomocowym pracowały osoby posługujące się językiem ukraińskim. Brak barier komunikacyjnych sprawił, że pomoc była udzielana sprawnie, a osoby, które prosiły o wsparcie, czuły się bezpiecznie (Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Funkcjonowanie punktu informacyjno-pomocowego od 20 kwietnia do 30 września 2022 r. dofinansowane zostało przez wojewodę warmińsko-mazurskiego na łączną kwotę 139 480,00 zł (ACDE, Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022), a następnie do czerwca 2023 r. punkt ten bazował na finansowaniu ze środków własnych i artykułach otrzymywanych od darczyńców i sponsorów. Bez sprawnego systemu informacji i koordynacji działań świadczona pomoc byłaby chaotyczna i nieefektywna, co dodatkowo destabilizowałoby pracę ełckiej Caritas, jej pracowników i wolontariuszy oraz lokalnej społeczności.

4. Wsparcie w postaci żywności – „Wojna – Pomocy” i POPŻ 2014–2020 Podprogram 2021

Od 15 czerwca do 31 lipca 2022 r. Caritas Diecezji Ełckiej realizowała projekt pt. „Wojna – pomocy!”. Polegał on na zabezpieczeniu uchodźców wojennych z terenu objętego wojną w Ukrainie i udzielaniu pomocy osobom, które zdołały się przedostać do Polski i znalazły się na terenie diecezji ełckiej. Beneficjentami pomocy byli uchodźcy z Ukrainy, wymagający natychmiastowej pomocy humanitarnej. W ramach tej pomocy zostało zakupionych i przekazanych 1100 paczek żywnościowo-higienicznych, w których znalazły

się artykuły spożywcze (m.in. olej, kasza, makaron, konserwy, cukier, ryż, wędliny, sery, dżemy, mleko, warzywa i owoce, pieczywo, mleko modyfikowane dla dzieci) i środki higieniczne, np. pieluchy, podpaski, pasty do zębów, środki czystości (*Z Fundacją PZU realizujemy projekt „Wojna – pomocy!”*, 2022, [23.08.2023]).

Dzięki tej pomocy zostało zminimalizowane widmo głodu, paczki pozwoliły na zmaksymalizowanie odporności organizmów potrzebujących uchodźców. Projekt „Wojna – pomocy!” dofinansowany został ze środków finansowych Fundacji PZU w wysokości 45 000,00 zł (Sprawozdanie finansowe Caritas Diecezji Ełckiej, 2022).

Obywatele Ukrainy posiadający status uchodźcy byli beneficjentami Programu Operacyjnego Pomocy Żywnościowej 2014–2020 Podprogram 2021. W ramach tego programu z pomocy skorzystało 1909 migrantów z Ukrainy (Podsumowanie POPŻ 2014–2020 Podprogram 2021).

5. Organizacja wakacyjnych warsztatów edukacyjnych dla uchodźców ukraińskich „Spokojniej patrzeć w przyszłość”

Caritas Diecezji Ełckiej zorganizowała i przeprowadziła w sierpniu 2022 r. bezpłatne wakacyjne warsztaty edukacyjne dla kobiet z dziećmi z Ukrainy posiadających status uchodźców. Odbłyły się one w ramach projektu „Spokojniej patrzeć w przyszłość” („Спокійніше дивитись у майбутнє”). Przeprowadzono trzy siedmiodniowe turnusy w terminach: 8–15, 15–22 i 22–29 sierpnia 2022 r., w których wzięło udział 156 osób (w każdym uczestniczyło 20 matek i 32 dzieci). Odbłyły się one w Ośrodku Szkoleniowo-Wypoczynkowym „Dom Świętej Rodziny” w Orzyszu (ACDE, Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022; Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Uczestnictwo w warsztatach miało na celu wyposażenie obywateli Ukrainy w wiedzę i umiejętności, które pomogą im w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości, w jakiej się znalazły z powodu wojny. W ramach turnusów psycholog prowadził grupowe warsztaty z radzenia sobie ze stresem i traumą, jakiej doświadczają w związku z sytuacją, w której znalazły się po wybuchu wojny (ACDE, Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022; Wywiad z Tetianą Fedorową, 2023).

Ukraińskie uchodźczynie miały okazję zapoznać się z zagadnieniami związanymi z korzystaniem z usług instytucji publicznych w Polsce takimi jak: urzędy, szkoły, biblioteki, ośrodki opieki społecznej oraz organizacje pozarządowe. Tematyka zajęć dotyczyła także systemu opieki zdrowotnej, poszukiwania pracy i dokumentów obowiązujących przy rekrutacji, form

zatrudnienia, asertywności. W trakcie turnusów uczestnicy zwiedzili Park Dzikich Zwierząt w Kadzidłowie, pływali statkiem oraz byli w aquaparku w Mikołajkach. Podczas trwania warsztatów zapewniono opiekę nad dziećmi (Sak-Rokicka, Sawicki, 2022, 50).

Projekt sfinansowany został w ramach środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014–2021, jest to źródło bezzwrotnej pomocy dla Polski pochodzącej z trzech krajów EFTA (Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu), będących zarazem członkami EOG (Europejskiego Obszaru Gospodarczego), tj. Norwegii, Islandii, Liechtensteinu w wysokości 58 835,88 EUR (ACDE, Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022).

* * *

Realizacja zaprezentowanych projektów przyczyniła się do usprawnienia procesu zbiorów darów na rzecz Ukrainy oraz uchodźców przebywających na terenie diecezji ełckiej. Zostało zapewnione również sprawne ich rozdysponowanie oraz wydawanie zgodnie z bieżącymi potrzebami uchodźców oraz przygotowywanie pomocy humanitarnej kierowanej bezpośrednio na teren Ukrainy. Proces ten był i jest bardzo ważny, gdyż zabezpiecza uchodźców w podstawowe środki takie jak: żywność, artykuły higieniczne, ubrania itp.

Uchodźcy na terenie diecezji ełckiej otrzymali bezpieczne schronienie oraz podstawowe środki do życia. Poza zabezpieczeniem uchodźców w podstawy bytowe ełcka Caritas udzielała pomocy specjalistycznej, prawnej oraz psychologiczno-psychoterapeutycznej, zapewniła naukę języka polskiego jako podstawowego narzędzia komunikacyjnego.

Wyrazem docenienia i uhonorowania działań ełckiej Caritas na rzecz uchodźców wojennych było m.in. podziękowanie od Pary Prezydenckiej, podczas spotkania z przedstawicielami podmiotów zaangażowanych w pomoc Ukrainie we współpracy z Kancelarią Prezydenta RP, które 16 czerwca 2023 r. odbyło się w Warszawie (Sawicki, 2023, 52).

Nadzwyczajna sytuacja, jaką jest wojna, wymusiła na Caritas Diecezji Ełckiej nadzwyczajne rozwiązania, mające na celu dotarcie z pomocą uchodźcom w możliwie najszybszy i najlepszy sposób. Zaprezentowana działalność to implementacja przewodniej misji istnienia organizacji – bycia głosem Kościoła wśród biednych i potrzebujących, popularyzacja jego poczucia solidarności z cierpiącymi oraz bycie ambasadorem zasady wspólnego dobra. To egemplifikacja pracy na rzecz pokoju i stabilizacji na świecie,

integralnego rozwoju ludzkości, w odpowiedzi na kryzys spowodowany konfliktem zbrojnym.

Rosyjska agresja i spowodowany nią masowy napływ uchodźców z Ukrainy do naszej ojczyzny stały się bodźcem wielkiej mobilizacji społeczeństwa polskiego, pod pewnymi względami porównywalnej z aktywnością charakterystyczną dla przełomowych momentów społeczno-politycznych ostatnich dekad: masowego ruchu „Solidarności” z lat 1980–1981 i zmian ustrojowych po 1989 r. Bez obywatelskiego zaangażowania pomoc uchodźcom w Polsce nie byłaby możliwa na taką skalę. Proces przyjmowania uchodźców i organizowania dla nich pomocy potwierdził potrzebę i skuteczność współpracy w sytuacjach nadzwyczajnych instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i obywateli.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, 1965, Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*, 28 X 1965.
- Sobór Watykański II, 1965, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 28 X 1965.
- Sobór Watykański II, 1965, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, 18 XI 1965.
- Sobór Watykański II, 1965, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 7 XII 1965.
- Pius XII, 1952, Konstytucja apostołska o duchowej opiece nad migrantami *Exsul familia*, 1 VIII 1952.
- Benedykt XVI, 2005, Encyklika *Deus caritas est*, 25 XII 2005.
- Franciszek, 2019, Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2019 r. *Chodzi nie tylko o migrantów*, 27 V 2019.
- Franciszek, 2020, Encyklika *Fratelli tutti*, 4 X 2020.
- Kongregacja ds. Biskupów, 1969, Instrukcja *De pastorali migratorum cura*, 22 VIII 1969.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, 2004, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, 3 V 2004.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Papieska Rada Cor Unum, 2013, Instrukcja *Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo wypędzonych*.

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022 r., poz. 583.

Archiwum Caritas Diecezji Ełckiej (ACDE), Zespół akt: Pomoc Ukrainie, 2022.
Sprawozdanie finansowe Caritas Diecezji Ełckiej, 2022.
Podsumowanie POPŻ 2014–2020 Podprogram 2021, 2022.

Wywiad z Tetianą Fedorową – koordynatorem pomocy uchodźcom w Caritas Diecezji Ełckiej – przeprowadzony przez ks. Ryszarda Sawickiego dnia 30 sierpnia 2023 r. w Ełku.

Bachul J., Nagorna O., 2023, *Wielkanoc po ukraińsku*, „Martyria”, nr 5, s. 49.

Cekiera R., 2022, *Uchodźcy, migranci i Kościół katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła katolickiego*, Warszawa.

Cichy D. (red.), *Ludzie w drodze. Nauki teologiczne o migracjach i migrantach*, Warszawa.

Czaja A., 2023, *Etyczne aspekty migracji i uchodźstwa*, w: *Migracje i rozwój regionu*, red. B. Solga, Warszawa, s. 15–19.

Duszczyk M., Kaczmarczyk P., 2022, *Wojna i migracja: napływ uchodźców wojennych z Ukrainy i możliwe scenariusze na przyszłość*, „CMR Spotlight”, nr 4, s. 6.

Eurostat, 2016, *Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015*, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6> [22.08.2023].

Fedorova T., 2022, *Punkty Pomocy Uchodźcom z Ukrainy*, „Martyria”, nr 6, s. 50.

Giemza B., 2008, *Migracja jako znak czasów i wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła*, „Studia Salvatoriana Polonica”, nr 2, s. 71–85.

Głowiak K., 2014, *Migracja w nauczaniu społecznym Kościoła i przemówieniach Jana Pawła II*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, t. 28, s. 198–213.

Gocko J., 2017, *Istotne aspekty teologii migracji*, „Teologia i Moralność”, nr 12, s. 47–58.

Horowski K., 2019, *Prekursor – Jan Paweł II w Orędziach na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy w latach 1985–2005*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, t. 28, nr 1, s. 45–56.

- Kruczyński D., 2022, *Towarzystwo w duchu miłości*, „Martyria”, nr 4, s. 61–63.
- Matitaishvili M., 2019, *Migration in the Old Testament*, w: *Kryzys migracyjny – destrukcja czy szansa? Społeczne i pastoralne aspekty*, red. M. Ostrowski, J. Partyka, Kraków – Tbilisi, s. 67–72.
- Nagorna O., 2022, *Ucząc się żyć w nowej rzeczywistości*, „Martyria”, nr 6, s. 49.
- Necel W., 2009, *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*, „Prawo Kanoniczne”, nr 3–4, s. 51–68.
- Olbrycht P., 2021, *Migracje na szlaku wschodnioeuropejskim jako potencjalne zagrożenie bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, „Colloquium”, nr 1, s. 101–122.
- Ostrowski M., 2017, *Refleksja pastoralno-teologiczna nad dokumentem Stolicy Apostolskiej: Przyjęcie Chrystusa w uchodźcach i przymusowo przesiedlonych*, „Polonia Sacra”, nr 4, s. 17–35.
- Ostrowski M., 2018, *Eine pastoraltheologische Reflexion über das Dokument des Apostolischen Stuhles „In Flüchtlingen und Gewaltsam Vertriebenen Christus aufnehmen”*, „Pastoraltheologische Hefte”, nr 11, s. 73–86.
- Ostrowski M., 2021, *Parafia wspólnotą otwartą na migrantów*, „Studia Pastoralne”, nr 17, s. 200–212.
- Pierwsza Dama spotkała się z uchodźcami w Elku*, 2022, „Martyria”, nr 5, s. 49–50.
- Pniacek K., Sadza W., Szczotka M., Woda E., 2019, *Migracje w Piśmie Świętym na wybranych przykładach*, w: *Kryzys migracyjny – destrukcja czy szansa? Społeczne i pastoralne aspekty*, red. M. Ostrowski, J. Partyka, Kraków – Tbilisi, s. 59–62.
- Przybecki A., 2017, *Migracja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, „Teologia Praktyczna”, nr 18, s. 83–102.
- Rudzińska A., 2022, *Dotąd wojna była tylko historią...*, „Martyria”, nr 5, s. 51–52.
- Sak-Rokicka J., Sawicki R., 2022, *Wakacyjne warsztaty edukacyjne dla kobiet z dziećmi z Ukrainy „Spokojniej patrzeć w przyszłość”*, „Martyria”, nr 9, s. 50.
- Sawicki R., 2022a, *Działania humanitarne Caritas Diecezji Elckiej na terenie Ukrainy w pierwszych 100 dniach wojny w 2022 r.*, w: *Polityka gospodarcza wobec współczesnych wyzwań*, red. M. Kaleta, M. Laska, M. Żuchowska, Toruń, s. 390–405.
- Sawicki R., 2022b, *Społeczna odpowiedzialność biznesu w kontekście wojny na Ukrainie. Case study: współpraca Caritas Polska z Fundacją Biedronki*, „Biblioteka Teologii Stosowanej. Prawda – Wolność – Religia”, nr 1, s. 117–127.

- Sawicki R., *Solidarni z Ukrainą*, 2022, <https://elk.caritas.pl/solidarni-z-ukraina/> [29.08.2023].
- Sawicki R., 2023, *Podziękowania od Pary Prezydenckiej za pomoc humanitarną i wsparcie dla uchodźców*, „Martyria”, nr 7, s. 52.
- Schwimmer W., 2003, *Migration in Europa – Chance oder Gefahr? Analysen und Konzepte aus der Sicht des Europarates*, w: *Suche nach Heimat. Migration in Europa (7. Internationaler Kongress Renovabis. Dokumentation)*, Freising, s. 87–98.
- Szyszlak E., 2023, *Współczesne ruchy antyimigracyjne w Polsce w kontekście kryzysów uchodźczego i migracyjnych. Zarys problematyki*, „Studia Polityczne”, t. 68, s. 399–426.
- Tutak G., 2022, *Troska Kościoła katolickiego o uchodźców w kontekście wojny w Ukrainie*, „Kościół i Prawo”, nr 2, s. 289–306.
- Wojnicz P., 2016, *Istota funkcjonowania duszpasterstwa migrantów w prawie Kościoła rzymskokatolickiego*, „Civitas et Lex”, nr 2, s. 55–67.
- Z Fundacją PZU realizujemy projekt „Wojna – pomocy!”, <http://elk.caritas.pl/z-fundacja-pzu-realizujemy-projekt-wojna-pomocy/> [23.08.2023].
- Zaborski M., 2018, *Zagadnienie migracji w nauczaniu Kościoła*, „Świat Idei i Polityki”, nr 17, s. 437–459.
- Ziomba P., 2016, *Zaangażowanie Kościoła katolickiego w pomoc ofiarom konfliktów zbrojnych (na przykładzie wsparcia rodzin na Ukrainie oraz ewakuowanych do Polski)*, „Studia Ełckie”, nr 4, s. 419–430.